

KERKÜK'TE EVLENME ÂDETLERİ

Ümit TOKATLI

Kerkük kelimesinin etimolojisi hakkında birçok görüş ileri sürülmektedir. Batılıların **Kirkuk**, Arapların **Karkuk** şeklinde telaffuz ettikleri bu kelime, bünyesinde bulunan üç k sesi dolayısıyla, Sami-Arami kelimeye benzetilmektedir. Lübnan dağlarındaki **Kerek** köyü Kızıldemir ile Kudus arasında yer alan Kerek kalesi için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Bunların yapı ve telaffuz şekilleri, Sami kelimelerden olan Kerhe kelimesine çok yakındır. Zaten bu iki kelime de (Kerek, Kerhe) kale anlamındadır.

Kerkük'ün **Kerhini** şeklindeki ismine ilk defa Yakutu'l-Hamavî'nin Mu'cemü'l-Büldan adlı eserinde rastlamaktayız. Yakutu'l-Hamavî, bu konuda şunları yazmaktadır: "Kerhini, Dakuk ile Erbil arasında yer alan güzel ve sağlam bir kaledir. Ben burayı bizzet gördüm. kale yüksek bir tepenin üzerine kurulmuştur. Ayrıca küçük bir çarşısı da vardır."

Yakut'l-Hamavî'nin, bugünkü Tavuk nahiyesi olan Dakuk ile yine bugünkü Erbil şehri olan, Erbil arasında olduğunu söylediği ve adına Kerhini dediği şehrin bugünkü Kerkük şehri olduğu tarihî belgelerle ispatlanmıştır. Yakutu'l-Hamavî'nin şehirle ilgili dile getirdiği vasıflar, bugünkü Kerkük'e tamamiyle uymaktadır.

İbn-i Şeddad, Siyretü Salâhaddinü'l-Eyyübî ve Saraddinü'l-Hüseynî, Tarihu Benî Selçuk adlı eserlerinde şehri bu isimle zikretmişlerdir.

Hicrî sekizinci yüzyılda ise, İbn-i Fazlullah Al-Umarî "Mesâlikü'l-Absar" adlı eserinde Kerkük'ten Kerhini diye söz etmektedir.

Böylece şehrin ismini, çeşitli dönemlerde, sırasıyla: Kerhini, Kerhani, Kerhin şeklinde geçtiğini tesit etmemize rağmen, kuruluş tarihi hakkında kesin bilginimiz yoktur. Ancak, Kerkük'ün Türkalan köyü Yorgantepe kazılarında ortaya çıkan sonuçlara göre, Kerkük'ün beş bin senelik eski bir şehir olduğu bilinmektedir. Irak Türklerinin Tarihleri için baş vurulacak temel kaynak Şakir Sabir Zabıt'ın "Irak Türklerinin Tarihçesi" adlı eseridir. Bu eserde görüleceği üzere, Türklerin Irak topraklarına yerleşme tarihleri, kimi iddiaları çürüterek, Abbasiler dönemine kadar çıkmaktadır.

Bugün Türk Dünyası'nın güney ucunda Irak Türklerinin kültür merkezi olan Kerkük'e ait evlenme âdetlerinden kısaca bahsetmek istiyoruz.

Eskiden, Kerkük'te evlilik yaşından olan her kız için evin balkonuna bir saksı konurdu. Sözü kesilen kızın saksısı da kırılırdı. Dolayısıyla, nişan bozma veya sözden dönme, hem kız hem erkek ailesi için ar sayılırdı.

Âdete göre, evlenme çağına giren erkek çocuk, evlenmek isteyeceği kızda aradığı özellikleri önce anasına açar. Ana konuyu baba ile görüşüp, onayını aldıktan sonra, aranan özellikte kız seçimine başla-

nır. Kızın birinci derecede namuslu, ikinci derecede ise güzel olması aranır. Gençin annesi, kız kardeşi ve yakın akrabaları, ev ev gezip, su içme bahanesiyle kız görmeye giderler. Bazen de, her eve rahatlıkla girebilen ve herkesi tanıyan, "ev girip ev çıkan" kadınlardan da yardım istenilebilir. Namuslu, becerikli ve güzel buldukları kızın evine görücü gönderilir. Görücü, erkeğin akrabalarından bir kadın olur. Bu kadın, esas ziyaret sebebini gizli tutsa bile, gelinlik kızlar ziyaretini sebebini tahmin edip, en güzel elbiselerini giyerek süslenip görücüye çıkarlar. Görücü, kızın her tavır ve hareketini inceler. Görücü, kızı beğendiğini, oğlan evine şu henzelmelerle birlikte anlatır:

Gözü ceylan gözü

Kaşu kaytan kimi

Köskü (gögüs) sandık kimi

Bileği hıyar

Ağzı badem-burnu fındık (1)

Daha sonra, kızı çarşı hamamında, vücudunda herhangi bir yanık izi vb. kusur olup olmadığını öğrenmek üzere görüp inceleyerler. Bu aşamalardan geçen kız, beğenilmişse: "Kaşla göz, kalmadı söz"; resmen istenmesine henüz kesin karar verilmemişse "Ağızla burun, kapıda durun"; beğenilmemişse de "Kaşla dudağ, yeriyün gideğ" sözleri söylenir.

Kız beğenilirse, ailesi araştırılır. Tabii her iki ailenin birbirini içtami bakımdan denk düşmeleri göz önüne alınır.

Oğlan evi, kız evine "elçi" veya "dilekçi" adı verilen bir kadın gönderir. **Dilekçi** kızı kime istediğini söyler. Kız evi başlangıçta biraz nazlanır ve dilekçinin ziyareti bir kaç kez tekrarlanır. Bu arada kız evi de oğlan evini araştırmaya başlar ve bu işi uygun gördükleri takdirde, oğlan evine haber gönderirler. Bunun üzerine, oğlanın babası, anası ve en yakın akrabaları toplanıp, kız istemeye giderler.

Oğlan babası, "Allah'ın emri ve peygamberin kavliyle" kızı babasından ister. Kız babası kabul ederse aynı gece **kebin** konusunda anlaşılır. **Kebin** parası, kıza yapılacak düğün hazırlıklarını karıştıracak kadar, oğlan evinin kız evine vereceği meblağdır. Bunun üzerine anlaşmak kolaydır. Ancak, oğlanın kızı boşaması halinde ödeyeceği tazminat (mihr-i müccel) üzerinde anlaşma genellikle uzun zaman alır. Kızın babası büyük bir meblağ ortaya atar; toplantıda hazır bulunanlar bu meblağı normal bir hale getirmeye uğraşırlar. Bütün konularda anlaşma sağlandığı takdirde, aynı gece veya **şerbet içme** günü, **kebin parası** kızın babasına verilir.⁽²⁾

Şerbet İçme: Şeker, su ve hel karışımı olan şerbet, oğlan evinde hazırlanıp kız evine gönderilir.

Şerbet içmeye, oğlanın arkadaş ve tanıdıkları davet edilir. Davetliler, imam ile kız evine giderler. İmam dua eder ve fatiha okur. Şerbet içtikten sonra kız evinden ayrılırlar. Damat adayı ise, merasime katılmaz, şerbet onun evine gönderilir. Şerbet götürene damat adayı bir miktar para verir. Kız ise evin bir köşesinde oturup oğlanın yakınları ile muhabbet eder.

Şerbet içme töreninden bir hafta sonra, **Şirinlik (Nişan)** hazırlıklarına başlanır.

Şirinlik (Nişan): Nişandan bir gün önce, oğlan evi, kız evine pirinç, yağ, sebze, meyve ve benzeri yiyecek maddeleri gönderir. Nişan günü oğlan evinde toplanan kadın davetliler, toplu halde kız evine giderler. Kadınlar, kıza değişik hediyeler verirler. Oğlan anasının kıza getirdiği yüzük, bilezik ve elbiseler nişan sayılır. Aynı gün, kıza oğlan evinden sürme, kına, sabun, ayna, tarak, başörtüsü ve elbiseler yanında bir miktar da kara üzüm gönderilir. O gün kız süslenir ve müstakbel kaynanasının getirdiği elbiselerden en çok be-

ğendiğini giyerek misafirleri karşılar. Öyle yemeğinden sonra davetliler kız evniden ayrılırlar.

Ziyaretin ertesi günü, kız evi kara üzümü komşu ve akrabalara dağıtır. Oğlan evi ise, bugünden toy (düğün) gününe kadar, her gün, kıza meyve ve başka yiyecekler gönderir. Bu süre içerisinde, kız evi de **kebin parası** ile gereken kumaş ve eşyaları almaya başlar.

Düğünden bir kaç gün önce, kızın velisi, mahalle muhtarı, imam, oğlanın yakın akraba ve arkadaşları, nikah merasimi için, kız evinde toplanırlar.

Kız abaya sarılıp, imamı duyacak şekilde kapı arkasında durur. İmam:

" — Allah'ın emri, peyamberin sünneti ile falan oğlu falanı kocalığa kabul ediyor musun?" diye sorar.

İmam bu soruyu üç defa tekrarladıktan sonra, kız: "kabul ettim" der. İmam, kıza, "kebin parasını alıp almadığını" sorar; kız, "aldım" der. Daha sonra oğlana "Falan kıza falanı karlığa kabul ettin mi?" diye sorar. Oğlan da "kabul ettim dedikten sora fatiha okunur ve şerbet içilir.

Bazı yörelerde, nikah sırasında makas veya cep çakısı açıp kapayarak büyü yapıp damadı bağlayabilecek düşmanlardan korktukları için merasim gizli yapılır. Nikah kıyıldığı sırada, damadın yakınlarından biri kız evinin dış kapısında bekler. Bunun sebebi, damadın düşmanları kapıya "sürme" dökübilirdir. Sürme dökülünce damat bağlanmış olur. Nikah kıyıldığı sırada, hazır bulunanlar, parmakları açık, elleri bacaklarında otururlar. Çünkü Fatiha okunduğunda parmaklar birbirine yapışık halde ise damat bağlanır. Düşmanlara, damadı bağlama fırsatı vermemek için, akrabalardan biri, nikah sırasında bir iplik düğümler ve düğün günü onu çözerek büyüü bozmuş olur.

Toy (Düğün): Oğlan babası, toya davet edileceklerin listesini çıkarır. Basılı davetiyelerin olmadığı veya henüz yayınlaşmadığı zamanlarda, davetlilerin kapılarına sopa ile vurarak davetli olduklarını bidiren çocuklara "havadan" denirdi. Davetler akşam yemeği için verilirdi. Şimdi ise öğle yemeği için verilir ve davetiyeler basılır.

Davetlilere en güzel yemekler çıkarılır. Bazı Türkmen kabilelerinde yemek sofrasına para bırakma âdeti de vardır. Burarlarda oğlan evi bu paraları bırakanların bir listesini ileride ödenecek borç alarak saklar. Bu paralar bazen düğün masraflarını karşılayacak mitarda olur. Kimileri de para yerine koyun veya hububat getirirler.

Düğün gecesinden bir gün önce, kız bazı davetliler ile Bazar (çarşı) hamamına gider. Hamam masraflarını oğlan evi karşılar. Aynı gün kızın arkadaşlarına mükelif bir ziyafet verilir. Öğleden sonra da kız evinde eğlence başlar. Geceye kadar süren bu eğlenceye **hınna gecesi** denir. Geceyin geç saatlerine kadar süren bu eğlencede kıza kına yakılır. Aynı gece oğlan evinde de eğlence düzenlenir. Erkekler halay çekerler ve değişik oyunlar oynarlar. Bazı köylerde kızlar da halaya iştirak edip türkü söylerler. Tabii bu tür şenliklerde Hoyrat'ın müstesna bir yeri vardır. Bu eğlenceler oğlan evinde veya oğlan evine yakın açık bir alanda yapılır; gece yarısına kadar devam eder.

İlkin sağdıç şeker ve bozuk para tutar. Gelin eve girince başına şeker ve bozuk paralar saçarlarken, damat da elindeki portakal veya elmayı gelinin başına atar. Damadın dama çıkıp geline elma atması âdetinin Güney Azerbaycan'da da olduğunu Şehriyar'ın **Haydar Baba'ya Selam I** adlı manzumesinin 25. kıtasında geçen "Beg geline damnan alma atanda" mısraından öğreniyoruz.

Gelin Gelişi: Gelinin oğlan evine götürüleceği gün anası kızına birtakım öğütler verir. Bu öğüt bazen de şiirle olur:

Hey mama gelin
Ey güzel gelin
Gideğ imama gelin
Abbabuv yırtılarda
Sen özüv yama gelin
Konşudan aş geldiyse
Öğce sen yeme gelin
Kişiv seni vurdıysa
Neneve getme gelin
Évivün sırlarını
Kimseye açma gelin
İki komşu döğüşse
Duvaran bahma gelin
Hiç kimseden izinsiz
Yazıya çıhma gelin
Kayın babav öğünde
Dombalıb yatma gelin
Kayın nenev sözüne
Hiç bir söz katma gelin
Kişivün sözlerine
İnadlığ étme gelin
Kişivden de hebersiz
Évden şey satma gelin
Évüvin işlerinde
Tembellig étme gelin
Gerib konag öğünde
Yüngüllüg étme gelin
Sukaktan ses geldiyse
Kapıya gétme gelin
Fitne konşu sözüne
Hiç kulag asma gelin.

Gelinin gelişi gününde, damadın akraba ve arkadaşlarından bir grup, davul-zurna ile kız evine giderler. **Yenge** adı verilen yaşlı bir kadın, damadın kız kardeşi ve yakını bir kadın gelini babası evinden alırlar. Gelini ata bindirirler. Atın dizginleri damadın erkek kardeşi veya yakını bir erkek tarafından tutulur. (3) Türkü söylencerek, davul zurna çalarak damadın evine

doğru yol alınır. Eve yaklaşıldığında gelin attan iner. Yenge ve damadın kız kardeşi ile yürümeye başlar. Eve girince, damadın akrabaları türkü söyleyip oynarken ellerinde ayne, kevgir ile gelini karşılarlar. damat henüz damdadır. Gelin oda kapısına yaklaşıncı damat elindeki elmayı geline atar, gelini odaya alırlar. Bir grup kadın ile akşama kadar odada otururlar.

Toy günü damat tıraş olur, gençlerle beraber türkü söyleyerek hamama gider. Gelin ise bir gün önce hamama gitmiştir.

Gelinin gelişinden bir kaç saat önce, çeyizi getirmek üzere kız evine gidilir. Çeyiz bohçalarda bağlı olduğu için, Arapça sıkı bağlanan anlamına gelen şeddade kelimesi şeddede şekline girerek, Kerkük ağzında çeyiz karşılığı da kullanılır. Şeddede küreken (damat) evine davul-zurna eşliğinde alınır. Kürekenin yakınlarından biri, kızı aldıklarını sembolize eden bir çubuğu kız evinden koparıp alır; küreken evinde duvara çakmak gelinin kürekeneye bağ olacağına dair bir inanıştır.

Güneş batımından sonra, kadınlar odayı terk ederler, damat yakını bir kadın ile odaya girer. Bu kadın, gelinin elini tutup toka yapmak üzere damadın eline bırakır. Toka yapma sırasında damat gelinin ayağına basmak ister. İlk ayak basanın evde sözü geçer inanişi halâ canlı olarak yaşamaktadır.

Damat odadan çıktıktan sonra, içeriye yenge, damadın anası ve kız kardeşi girerler. Damat tarafı içeriden duyulan "helhele" sesi üzerine havaya bir kaç el ateş ederler.

Düğünün ertesi sabah, gelin, kayınbaba ve kayın anasının ellerini öperek onlara bağlılığını beyan eder. Gelinin anası da kavurma, süt, yumurta, ...vb. düğün kahvaltısı gönderir. Kahvaltıdan sonra sağdıçlar gelip damadı alarak gelinin babasını

ziyarete giderler. Aynı gün komşu, akraba ve tanıdıkların kutlama ziyaretleri başlar. Geline hediyeler getirilir. Gelin de kocasının en yakınlarına hediyeler verir.

Düğünden tam bir hafta sonra, anası, kız kardeşleri ve yakınları gelini görmeye gelirler, geline hediyeler getirirler.

Düğünden bir ay sonra da, anası gelini evine almak üzere gelir. Gelin anasında bir hafta kaldıktan sonra kendi evine döner. Bu günden sonra damadın akraba ve arkadaşlarının yemekli davetleri başlar.

Kerkük'te yapılan düğün âdetlerini etraflıca dile getirmesi bakımından "Memed'in Toyu" adlı şiiri örnek olarak sunuyoruz:

MEMED'İN TOYU

Düşündü Dayı Rıza
Memed'i baş göz étsin
Memed'im dedi baba
Onu alm senüvçin
Memed te çoh hezéder
Utancağda seleşmez
Aradan şaytan itsin
"Sessizliğ razılığdı"
Dilekçiler géttiler
Bu kız bize yakıştı
Begendiler o kızı
Nezâketen konuşu
Konağ geldiğ bu bağa
Susuzuğ su içeğin
Hoş gelib konağ bize
Bağ kapısı açığı
Déyeller "ağız burun
Çoh asil hanadandı
Déyeller "kaştan göz
Dişi amanat degi
İpek saçların görsev
Adlı yapı ahlaklı
Bir hérlî iş bu yaza
Eğer olursa rıza
Çoh iyi kızdı Saba
Koyma varsın haraba

Ses çhartmaz naz éder
Kaş altınnan göz éder
Bu iş hérlîğden bitsin
Yarın dilekçi gétsin
Oğlannan söz éttiler
İşi tamam éttiler
Yay kaşı ala gözü
şekerden şirin sözü
Bu avadan çardağa
Bir de gül kupartmağa
Gözün tikib nergize
Gül de péşkeşti size
İşte kapıda durun"
Gédin herkesten sorun
Çoh güzel kalmadı söz"
Bizimçin çoh kırdı koz
Hençer üstünde hörsev
O köy hâhınnan sorsav
İnce barmağı nazik
Kızı nışanladılar
Yakışsın yulduzuvuz
Evüzden év türesin
Oğlan razı kız razı
Saba Memedçin ossun
Kızçın cahaz aldılar
Cahazı şededeyden
Gét helhele sesine
Barmağ batır, akça at
Bitti hınnaydan hamam
Yarın gelin gédeceğ
Oğlan girmi yaşında
Görsevüz beste, çaphın
Hamamnan çıhtılar pek
Arkadaşlar içinde
Birdenedi ocağta
Yığıştıbtı dost, ahbab
Bu toy Memed'in toyu
Memed sévilen candı
Mis kazanlar âsın
Konağlar şerefine
İşte budu toy düğün
Reşe beste çağrı
Koydular altın üzük
Tahtılar da bilezik

Göreğin ağ üzvüz
Göreğ oğlan kızuvuz
Kebini kesti kazı
Tutmuş idiğ mirazı
Tikişine daldılar
Bir gün yola saldılar
Gençliğüv havasına
Gözel hınna tamsa
Ahşan üstü yévin şam
Gör bu gün herşey tamam
Gözel, aklı başında
Oğlanın taraşında
Çaldılar déf, dümbelek
Küreken görünü tek
Beslenibti kucağta
Bu gün toy var bucağta
Görkemli ince boyu
Çünkü gözeldi huyu
Batmannan pirino basın
Koyun kuzular kesin
Yéddi géce yéddi gün
Zeynel de "Baba bu gün"
"Kember Çavuş" davul çal
"Gül naz Ete" gir oyna
Davulçı davul çaldı
"Bakla" girdi oyuna
Davul zurna bir yanda
Küreken heley tepse
"Kevser Dede" baş çeker
Ağ yağlığ dolandırı
Erkekler biği burma
Giripler zubun çeket
Kız, arvad heley teper
Nene helhele véri
Çalan bir oynayan bin
Bu günlerden bir gündü
"Mitî" girdi oyuna
Başına cülhe koydu
Kol kaldır "Gülçin Hebe"
taki senüv zevküve
Her kelleden bir beste
Davulçı Türkmanî çal
Duranlar arasınnan
Gelin, küreken şabaş

Gelin geldi at üste
Giribti keddeh duvağ
Giribti pembe duvağ
Gören nahşası désin
Şabaş éle parav al
Üzüve ört paştamal
Alemi zevke saldı
Duranlar buna daldı
Arvad uşağ heyvanda
Helhele kahar onda
Ayağları yer döğér
Asta oynar ter töğér
Heley teper diz kırma
Kızlar bağhyıb turma
"Dursun Han" şeker seper
Baba oğlanı öper
Vér elüv dayı Emin
Gül, oyna silinsin kin
Al tül sardı boynuna
Yüz helhele boyuna
Gir çerege at aba
Oynasin "Şahbaz Baba"
Heley tep asta asta
Oynıyan olmaz heste
Davul zurna sesinнен
"Kehye"nin kisesinнен
Heber salın her dosta
Elinde var gül deste
Görünmesin al yanağ
Utancağ kız üzü ağ
Yétişti endi attan
Eteğün çımradılar
Silehliler kahtılar
Küreken şerefine
Getirdiler gelini
Yenge ögice düşer
Şad olurlar bu géce
Güzgü, çemçe kefkiri
Yaşasınlar sapasağ
Kız bir kab un kaldırıb
Ahşam olsa gün batar
Küreken sağduç damnan
Hevişe alem doldu
Bahtı açılısın diye

Gözü fincan yay kaşı
Duvağın kaldırdılar
Şerbet dağıt durana
Allah hérlisin étsin
İyi dost hizmet ister
İyi oğlan oğrıca
Hezétmeyen kör olsun
Memed küreken oldu
Helhele salavattan
Senki géçiri şattan
Duranlara bahtılar
Çoh ta fişeng çahtılar
Kemer sarıb bélini
Tutub gelin elini
Emekler gétmez hiçe
Kaldırıblar o géce
Her göz nefesten iraçğ
İçindi var bés barmağ
Géce olsa el yatar
Geline şeker atar
Kéfe safaya daldı
Gelin kıza şak çaldı
Al yanağ inci diş
Kéften töker göz yaşı
Damda boyun burana
Bu kefese girene
Yorulub özüv göster
Harab değı töksever
Gözlerine kum dolsun
Rabbî mübarek olsun

(Şemseddin Türkmenoğlu, Çoban ile
Avei "Halk Şiiri" Kültür ve Tanıtma
Bakanlığı-Türkmen Kültür Müdür-
lüğü, Kültür Yayınları Dizisi: 99,
Bağdat 1990, s. 49-55)

Metinlerde Geçen Mahallî Kelimeler

'aba/A. 'abâ' : Kadınların giydiği siyah
çarşaf 'aba atmağ: Utanmamak

'adlı/A. 'adl+T. -lı: Düzgün 'adlı-yaplı:
Vücudu düzgün, düzgün yapılı

'ağ/ak: Beyaz, ağ üzüvüz görmeğ: Mutlu
olduğunuzu görmek

akça: Akçe, gümüş para

'alem/A. 'âlem: İnsanlar, halk
amanat/A. emânet: İğreti, amanat diş:
Takma diş

aradan şaytan itsin: Allah esirgesin

arvad/A. 'avret: Kadın, arvad uşağ: Çoluk
çocuk

asıl/A. asil: Soylu

avadan/F. âbâdân: Ma'mur, bayındır

ashab/A. esvâb: Elbise

Asta/F. âbeste: Ağır, yavaş

Baba: Yaşlı erkeklere hürmet için kullanı-
lan ünvan "Şahbaz Baba"

baba bu gün: Kerkük hoyratlarında çok
hazin nağmesi olan Muhali' makamının miya-
nıdır

Bakla/Bakıla: Bakî'den küçültme ismi

barmağ: Parmak, bés barmağ: Bir tatlı çe-
şidi

batman: 8 kilogramlık ağırlık ölçüsü

beste/F. beste "bağlı": Hoyratı müteakip
okunan mani

biğ: Bıyık, biği burma: Yiğit

boyun burmağ: Acımacak halde olmak

boyuna helhele vërmeğ: Biriyle gurur
duymak

bucağ/bucak: Bölge, mıntıka

cahaz/A. cihâz: Çeyiz

cülhe: Dokuma

çaphın: El çırpma, alkış

çardağ/çardak: üstü hasırla kapalı gölge-
lik yer

çereğ/F. çârek "çeyrek": Halay halkası

çımramağ: Sivamak, katlamak

Dede: Baba

degi: Değil

'ete: Hala

évüzden év türesin: Çoluk çocuğa kavu-
şasınız

fişeng çahmağ: kurşun atmak

ğërib/A. ğarib: Ev halkından olmayan

hah/A. halk: Halk

Han/hatun: Yaşlı kadınlara saygı ifadesi

Hebe: Nine

heley tepmeğ: Halay çekmek

helhele/A. helhele "helhûle": Kadınların eğlence törenlerinde çıkardıkları sevinç çığlıkları. Güney-Doğu Anadolu'nun bazı yörelerinde helhele yerine zılgıt deyimi kullanılmaktadır

heviş/A. havş: Eski evlerde avlu

heyvan/F. eyvân: Üstü kapalı avlu

hınna/A. hennâ: Kına

kebin/F. kâbin: Nikah

Keddeh/A. Kaddâh: Güzel kokulu beyaz bir çiçek

kişi: Koca

konağ: Misafir

mama: Toy, tecrübesiz

nuraz/A. murâd: Dilek

Miti/Mehdi'den küçültme ismi

nahşa/F. nâhşe: İspat

onda: O anda

öğce: Önce

pek/F. pâk: Temiz

Reşe/ Reşit'ten küçültme ismi

seleşmeğ: Konuşmak

sentüvçin: senin için

sepmeğ: Saçmak

şabaş/F. şâbâş/şâd bâş: Mutlu ol!

şak çalmağ: Tekme atmak

şam/F. şâm "akşam": Akşam yemeği

şat/A. şatt: Nehir

şedede/A. şeddâde "sıkı bağlanan bohça"

tek: Müstesna

teki: Sebebi ile

turma: Bir çeşit baş örtüsü

Türkmani: Türkmenlere has

utancağ: Utangaç

üz: Yüz, surat

üzük: Yüzük

yağlığ: Mendil

yığışmağ: Toplanmak

yüngüllüğ: Hafiflik

zevk/A.: Hatır

zubun çeket: Irak Türklerinin millî kıyafeti

NOTLAR

1. Irak Türk edebiyatçılarının el yazma eserlerini gün ışığına çıkarmakla önemli hizmetlerde bulunan Kerküklü bilgin Molla Sabir (1895-9 Haziran 1961), Kerkük'te kullanılan güzel kız benzetmelerinin bir kısmını şöyle sıralar:

Mine boylu, fındık burun, ala gözlü, çatma kaşlı, kaytan dudağ, pembe yanağ, ince belli, inci diş, çelebi ayağ, kalem barmağ, hıyar bilekli, şüşe gerdanlı, ay surathı, sırma saçlı, kemend hörüklü, sona yerişli, çarhma yeriş, ceyran bahışlı...

2. Bazı yörelerde "kese biçç" denilen bir âdet de vardır. Kese biçç, güvey tarafından kız tarafına verilen bir çeşit başlıktır. Buna göre başlık miktarından fazla giderlere erkek tarafı katılmaz.
3. Günümüzde ise, at yerine arabalar kullanılmaktadır. Eskiden gelinin faytonla da getirildiği, Şemseddin Türkmenoğlu'nun şu şiirinden anlaşılmaktadır;

**Varidi 'arahañçı
Sürüb atardı kamçı
Tutardılar gelinçin
O gün gëtti o günde
Gör neler var hu günde**

(Çoban ile Avçı, s. 40)

KAYNAKLAR

- Mustafa Cevad, Kerkük, **Mecelletü Ehli'n-Naft**, sayı: 10, Beyrut 1963, s. 5-9
- P.F. Hindi, Kerkük Folklorunda Evlenme Adetleri: Killitenme, **Al-Turas Al-Şabi**, sayı: 7, Bağdat, Mart 1964, s.4
- Nefi Demirci, **Dünden Bu Güne Kerkük (Kerkük'ün Siyasî Tarihi)**, İstanbul 1990, s. 10
- M. Hurşit Dakuklu, **Eski Sözlere Bahçesi (Folklor)**, Bağdat 1989, s. 103-105: 186